

УДК 657.1:658.1

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ У СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

І. І. Малярчук, Л. П. Стеців

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Розглянуто економічну сутність понять «фінансова безпека підприємства» та «система обліково-аналітичного забезпечення». Встановлено місце фінансової звітності у системі обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Досліджено методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства на основі показників фінансової звітності в українській та міжнародній практиці.

Ключові слова: фінансова звітність, фінансова безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах господарювання питання фінансової безпеки підприємницьких структур є надзвичайно актуальним. Недостовірне прогнозування розвитку зовнішнього середовища підприємств зумовлює зниження їхнього рівня фінансової безпеки, а це, звісно, потребує застосування та розробки нових підходів до управління господарською діяльністю.

На сьогодні підприємства намагаються використовувати всі внутрішні резерви для забезпечення свого розвитку в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Це можливо при розробці нових підходів до організації та методики обліково-аналітичного забезпечення управління їх фінансовою безпекою. Зокрема, вирішення потребують питання вдосконалення економічного аналізу фінансового стану та його прогнозування, а також формування інформаційного забезпечення фінансової безпеки підприємства. Ключовим елементом такої модернізації має стати запровадження обліково-аналітичних технологій при забезпеченні інформаційних потреб фінансової безпеки підприємства, основою яких є фінансова звітність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та організаційно-методичні положення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств українські та зарубіжними вчені розглянули з позицій оцінювання рівня фінансової безпеки, а також так й аналізу фінансового стану як її складової. Питання управління та гарантування фінансової безпеки підприємств досліджено у працях О. В. Ареф'євої, О. І. Барановського, І. С. Благуна, І. А. Бланка, К. С. Горячевої, А. О. Єпіфанова, О. Б. Жихор, О. А. Кириченко, Г. В. Козаченка, О. Е. Пономаренка, Н. Й. Реверчука, О. В. Сусіденка та інші науковці. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки на підприємствах розглядали К. П. Боримська, Д. О. Грицишен, Л. В. Гнилицька, О. В. Мачулка, Я. І. Мулик,

В. В. Немчекно, М. В. Реслер, І. Б. Садовська та інші. Значний внесок у розробку теоретичних, організаційно-методичних та методологічних положень з удосконалення процесу складання фінансової звітності та підвищення її інформативності здійснили такі вчені, як К. В. Безверхий, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, А. М. Герасимович, Й. Я. Даньків, Г. Г. Кірейцев, Я. Д. Крупка, М. В. Кужельний, В. Г. Лінник, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська, М. Г. Чумаченко, В. Г. Швець, В. О. Шевчук та інші. Втім, здебільшого ці публікації мають дещо несистемний характер, спрямований на вдосконалення теоретичних основ бухгалтерського обліку та фінансового аналізу як інформаційного підґрунтя фінансово-економічної безпеки підприємства. Залишаються невирішеними питання прикладного характеру, пов'язані з розробкою організаційно-методичних положень обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовою безпекою підприємств, які б відповідали вимогам ринкової економіки.

Мета статті — з'ясувати роль і місце фінансової звітності в системі обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку економіки характеризується наявністю значної кількості чинників, які негативно впливають на функціонування вітчизняних підприємств: наслідки світової фінансової кризи, корупція, інфляційні процеси, падіння рівня виробництва, зростання безробіття тощо. З метою забезпечення стійкого розвитку вітчизняних підприємств у посткризових умовах потрібно здійснити всебічний науковий аналіз цих чинників та їх наслідків для розробки й впровадження ефективної системи управління економічною безпекою підприємства.

Вивчення сутності поняття економічної безпеки підприємства дає змогу виявити різнобічність підходів до її розуміння. Економічну безпеку підприємства можна вважати універсальною категорією, яка віддзеркалює захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, а також спонукає менеджмент швидко реагувати й усувати загрози, які можуть вплинути на конкурентоспроможність та економічну стабільність підприємства [1].

Різні підходи до визначення економічної безпеки підприємства зумовили різноманітність її функціональних складових, проте всім дослідники основною назвали фінансову безпеку.

В українському законодавстві термін «фінансова безпека» було вжито у Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-ІУ, згідно з яким фінансова безпека — це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної систем та фінансових ринків, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [2].

Фінансову безпеку підприємства можна розглядати як «стан захищеності підприємства від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх фінансових загроз, що забезпечить його стабільний розвиток на короткотермінову та довготермінову перспективу, та найбільш ефективне використання ресурсів підприємства, що виражається в позитивних значеннях фінансових показників діяльності підприємства» [3].

Аналіз наукових публікацій свідчить про багатосторонність наукових поглядів і теорій щодо визначення сутності поняття «фінансова безпека», механізму її забезпечення та функціонування.

Вивчаючи сучасні погляди на сутність фінансової безпеки підприємства, виокремимо два основні напрями дослідження фінансової безпеки підприємства. Перша група науковців покладає в основу фінансової безпеки підприємства ефективне використання ресурсів, оскільки ключовою метою діяльності будь-якого підприємства є одержання максимально можливого прибутку за мінімальних витрат. Друга група науковців досліджує фінансову безпеку підприємства, оцінюючи його фінансовий стан, фінансову стійкість, платоспроможність за показниками фінансової звітності.

У сучасних умовах господарювання протидіяти загрозам можливо, володіючи достовірною і точною інформацією, опираючись на яку суб'єкт підприємницької діяльності обирає партнерів, встановлює взаємовідносини та визначає форму розрахунків з клієнтами й постачальниками, вирішує питання інвестування своїх коштів тощо. Саме таку інформацію має генерувати система бухгалтерського обліку та аналізу, яка в науковій літературі отримала назву «обліково-аналітична система».

Систему, що оснований на даних бухгалтерського обліку, включно з оперативними даними, і використовує всі види інформації для узагальнення та аналізу, розглядають як систему обліково-аналітичного забезпечення. У сфері економічної безпеки підприємства така система об'єднує методи й технології усіх видів обліку, аналізу та безпеки для ухвалення управлінських рішень щодо протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам безпеці діяльності підприємства та його сталому розвитку [4]. Вона виступає основою для здійснення моніторингу оцінки стану та рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, а також специфічним видом професійної діяльності у сфері безпеки, який безпосередньо впливає на її забезпечення.

У системі обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства центральне місце посідає фінансова звітність — бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою її складання є надання користувачам для ухвалення рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Фінансова звітність відображає достовірну і повну інформацію про процеси (операції, події), які можуть впливати на ухвалення управлінських рішень. Крім того, завдяки показникам цієї звітності можна дати обґрунтовану оцінку минулим, поточним і майбутнім господарським подіям. Інформацією бухгалтерської фінансової звітності послуговуються зацікавлені користувачі в процесах фінансового аналізу, планування, розробки фінансової стратегії і тактики за основними напрямами господарської діяльності.

Бухгалтерська фінансова звітність, ґрунтуючись на узагальнених даних бухгалтерського обліку, виступає ланкою зв'язку між підприємством із зовнішнім середовищем. Така звітність з одного боку покликана розкривати ті процеси, що відбуваються на підприємстві, а з іншого — задовольняти вимоги щодо потрібного обсягу інформації, можливостей її засвоєння зовнішніми і внутрішніми користувачами.

Інформація, що подається у фінансовій звітності, не є вичерпною, проте вона є доречною для широкого використання системою управління суб'єктами господарювання.

У ринковій економіці фінансова звітність виступає засобом регулювання ринку цінних паперів, переливу капіталів із менш привабливих сфер діяльності у більш привабливі, що сприяє економічному оздоровленню завдяки розподілові фінансових ресурсів. Водночас вона є моделлю відображення оптимізованої комбінації інтересів суб'єктів ринку, що розвивається і трансформується під впливом сучасних змін економічного середовища.

Фінансова звітність підприємства складається з таких форм: Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний капітал); Звіт про рух грошових коштів; Звіт про власний капітал; Примітки до річної фінансової звітності. Форма і склад статей фінансової звітності визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО 1).

Під час формування фінансової звітності потрібно дотримуватись низки принципів, визначених НП(С)БО 1, та намагатися забезпечити їй якісні характеристики (дохідливість, доречність, достовірність, зіставність).

Однією з якісних характеристик фінансової звітності підприємства є достовірність, яка пов'язана з оцінкою активів та зобов'язань. Зауважимо, що національні стандарти бухгалтерського обліку передбачають альтернативні варіанти оцінювання активів та зобов'язань — справедливу вартість й собівартість. Застосування оцінки за собівартістю є більш достовірним для підприємств України. Оцінка активів і зобов'язань за справедливою вартістю в деяких випадках може підвищити капіталізацію підприємства у звітності, поліпшуючи його інвестиційну привабливість, а також стати причиною маніпулювання, неправомірного заниження доходів для зменшення податкових зобов'язань. Отже, недостовірною оцінкою активів і зобов'язань у фінансовій звітності підприємства загрожуватиме його фінансовій безпеці, оскільки спричинятиме уявлення необґрунтованих управлінських рішень як на рівні підприємства, так і на рівні галузі й держави.

Основною формою фінансової звітності підприємства вважається баланс, призначення якого є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на конкретну дату. Визначення фінансового стану у міжнародних і національних стандартах із бухгалтерського обліку акцентує увагу на взаємозв'язку між активами, зобов'язаннями і капіталом, що відображаються у бухгалтерському балансі. У нормативно-правових актах з економічного й фінансового аналізу, затверджених органами виконавчої влади України, фінансовий стан постає у вигляді сукупності показників щодо наявності, напрямів розміщення і використання ресурсів підприємства, реальних і потенційних фінансових можливостей підприємства [5].

Історично фінансовий стан підприємства визначався рівнем його забезпеченості необхідними грошовими коштами для здійснення звичайної господарської діяльності. В сучасних умовах фінансовий стан ототожнено з фінансовою конкурентоспроможністю, зокрема кредитоспроможністю, платоспроможністю, забезпеченістю фінансовими ресурсами, спроможністю фінансувати свою діяльність.

На сьогодні у процесі оцінювання фінансової безпеки вітчизняні підприємства найчастіше застосовують три групи показників (ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості), розрахунок яких передбачений завданнями діагностики фінансового стану підприємства. Вибір цих груп зумовлений тим, що фінансова безпека містить такі основні складові: фінансова маневреність, фінансова стабільність, фінансова стійкість.

Фінансова маневреність припускає наявність у підприємства активів високого рівня ліквідності, реалізація яких дасть змогу покрити короткостроковий дефіцит коштів, спричинений негативними впливами зовнішнього середовища. Ця складова досліджується за допомогою показників ліквідності.

Фінансову стабільність забезпечує такий рівень диверсифікованості активів, що дає можливість одержувати стабільний дохід протягом часу, необхідного для формування відповідної захисної реакції підприємства і розроблення економічної стратегії у випадку негативного впливу загроз. Для оцінювання фінансової стабільності використовують показники рентабельності.

Фінансова стійкість дає змогу виявити наявність у підприємства фінансових резервів, що дозволяють приймати будь-яку модель поведінки на ринку (агресивну, нейтральну, консервативну) і займати конкурентні позиції в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз. Такий висновок можна зробити за допомогою показників структури капіталу (фінансової стійкості).

В економічній літературі з проблем фінансової безпеки українські та зарубіжні науковці виокремлюють дві основні групи методів і моделей оцінювання й аналізу фінансової безпеки підприємства: методи і моделі безпосереднього оцінювання фінансової безпеки (рейтингова модель оцінювання фінансової безпеки; модель експрес-оцінювання фінансової безпеки; модель оцінювання фінансової безпеки Ж. Дєпаліяна; модель оцінювання фінансової безпеки підприємства в розрізі його економічної безпеки; економетрична модель оцінювання фінансової безпеки підприємства; методи програмно-цільового управління і розвитку для оцінювання фінансової безпеки; експертна модель оцінювання фінансової безпеки; модель аналізу фінансової безпеки на основі СТЕП-аналізу; модель аналізу фінансової безпеки на основі SWOT і SPACE аналізу) та методи оцінювання й аналізу фінансової безпеки на основі методів оцінювання схильності підприємства до банкрутства (п'ятифакторна модель Альтмана; модель Спрінгейна; модель Фулмера; матричний метод оцінювання банкрутства підприємства за допомогою нечітких множин). Однак використання цих методичних підходів до оцінювання фінансової безпеки українських підприємств не є поширеним.

Для фінансових менеджерів у українській практиці прийнятною є методика оцінювання фінансової безпеки підприємства, яка рекомендована Міністерством фінансів України та Фондом державного майна України. Ця методика базується на обчисленні інтегрального показника безпеки підприємства, розрахованого на підставі порівняння фактичних та нормативних інтегральних показників, які комплексно характеризують загрози фінансовій безпеці підприємства: показники майнового стану; показники ліквідності; показники фінансової незалежності; показники ділової активності; показники рентабельності.

Зауважимо, що більшість методичних підходів до оцінювання фінансової безпеки суб'єктів господарювання у вітчизняній та міжнародній практиці ґрунтуються на показниках фінансової звітності.

Фінансова звітність, як підсистема інформаційного забезпечення управління підприємством має низку хиб, які обмежують його інформаційну місткість. Серед таких хиб є: можна віднести: грошовий вид усіх активів; несвоєчасність надання інформації користувачам з огляду на періодичність її складання відповідно до законодавства (квартал, рік); нереальне подання інформації, що є наслідком суб'єктивізму тих, хто її складає; перекручування даних звітності в межах, дозволених законодавством (у процесі обрання облікової політики), та їх фальсифікація.

Доцільно також наголосити на поліпшенні якості вітчизняної фінансової звітності внаслідок її реформування й удосконалення на основі застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. На нашу думку, потребує розроблення національної концептуальної основи фінансової звітності, яка б узгодила усі підходи щодо визначення структури та елементів фінансової звітності з положеннями, задекларованими в Концептуальній основі складання фінансової звітності за МСФЗ.

Висновки. У ринкових умовах господарювання якісно трансформується роль вітчизняної фінансової звітності підприємств. Сьогодні вона є елементом інфраструктури ринкової економіки, реальним засобом комунікації, за допомогою якого менеджери різних рівнів мають змогу формувати стратегію і тактику розвитку підприємства. Саме на підставі даних фінансової звітності можна оцінити майновий стан, результати діяльності та економічний потенціал суб'єкта господарювання, спрогнозувати майбутні грошові потоки та визначати напрями його розвитку, ухвалювати ефективні управлінські рішення у сфері фінансової безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рзаєв Г. І. Фінансова звітність підприємств: аналітичні можливості та перспективи використання : моногр. Кам'янець-Подільський : Медобори 2015. 224 с.
2. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-ІУ. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : моногр. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 128 с.
4. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємств: моногр. Київ : КНЕУ, 2012. 305 с.
5. Іонін Є. Є., Беспалова А. Г. Аналітичне підґрунтя забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2014. Вип. 27. С. 126–131.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, які підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України та

Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1021-01>.

REFERENCES

1. Rzaev, H.I. (2015). Finansova zvitnist' pidpryyemstv: analitychni mozhyvosti ta perspektyvy vykorystannya. Kam'yanets'-Podil's'kyu (in Ukrainian).
2. Zakon Ukrainy (2003). Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrainy. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (in Ukrainian).
3. Susidenko, O. V. (2016). Finansova bezpeka pidpryyemstva: teoriya, metody, praktyka: monohrafiya. Kyiv: Tsentr navchl'noi literatury (in Ukrainian).
4. Hnylyts'ka, L.V. (2012). Oblikovo-analychne zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
5. Ionin, Ye. Ye. & Bespalova, A.H. (2014). Analychne pidgruntya zabezpechennya finansovoyi bezpeky subyektiv hospodaryuvannya. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Ekonomika». 2014. Vol. 27, 126–131 (in Ukrainian).
6. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy (2013). Natsional'ne polozhennya (standart) bukhhal'ters'koho obliku 1 Zahal'ni vymohy do finansovoyi zvitnosti. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> (in Ukrainian).
7. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy ta Fondu derzhavnoho mayna Ukrainy (2001). Polozhennya pro porядok zdiysnennya analizu finansovoho stanu pidpryyemstv, yaki pidlyahayut' pryvatyzatsiyi. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1021-01> (in Ukrainian).

FINANCIAL STATEMENTS IN ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT SYSTEM OF ENTERPRISE FINANCIAL SECURITY

I. I. Malyarchuk, L. P. Stetsiv

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
lotoshka@ukr.net*

The economic meaning of notions “the financial security of the enterprise” and “the system of the accounting and analytical support” has been clarified in this article. It has defined the place of financial statements in the system of accounting and analytical support ensuring financial security of the entity. Methodological approaches have been studied to evaluate the financial security of the enterprise on the basis of national and international indicators of financial statements.

Keywords: *financial statements, financial security of the enterprise, accounting and analytical support.*

Стаття надійшла до редакції 03.03.2017.

Received 03.03.2017.